

Biblioteksplanernas aktualitet 2015

Kommunala bibliotek

**National Library
of Sweden**

Omslagsbild: Folkbiblioteket i Arjeplog. Foto: Elisabet Ahlqvist
Publikationen kan kopieras fritt. Vid citering uppge källa Kungliga biblioteket.

Biblioteksplanernas aktualitet 2015, Dnr 6.7-2015-888

Förfrågningar: Cecilia Ranemo, KB tel. +46 (0)10-709 36 39
Kungliga biblioteket, Box 5039, 102 41 Stockholm, Sweden, e-post: biblioteksstatistik@kb.se
biblioteksstatistikportalen: <http://bibstat.libris.kb.se/reports>
webb: <http://www.kb.se/bibliotek/Statistik-kvalitet/>
informationsblogg: <http://biblioteksstatistik.blogg.kb.se/uppdrag-planer/>
kontaktregister till bibliotek: <http://biblioteksdataasen.libris.kb.se/libdb>

Folkbiblioteket i Arjeplog. Foto: Elisabet Ahlqvist

Om biblioteksplaner

År 2011 fick KB i uppdrag i sin instruktion att följa hur de kommunala biblioteksplanerna är utformade och hur de används.

Sedan 2013 innehåller också den nya [bibliotekslagen](#) detta uppdrag:

”17 § Kommuner och landsting ska anta biblioteksplaner för sin verksamhet på biblioteksområdet.

18 § Den myndighet som regeringen bestämmer ska ha en nationell överblick över och främja samverkan inom det allmänna biblioteksväsendet.

Myndigheten ska tillsammans med de regionala biblioteksverksamheterna och kommunerna följa upp hur de biblioteksplaner som antagits har utformats och hur de används.”

Men kravet på kommunala ”planer för biblioteksverksamheterna” fanns redan i den gamla bibliotekslagen som trädde i kraft 2005.

Den nya bibliotekslagens formulering med ordet ska, medför att paragrafen om att anta biblioteksplaner i lagen är tvingande. Kommuner och landsting som inte har biblioteksplaner bryter mot lagen.

Bibliotekslagen är en ramlag och därför innehåller den inte uppgifter i detalj om vad som avses med allt. Det öppnar för olika tolkningar och de kommunala biblioteksplanerna i landet ser därför mycket olika ut.

Biblioteksplanernas syfte

Det finns flera anledningar till att lagstiftarna ursprungligen skrev till en paragraf om planer för biblioteksverksamheterna i bibliotekslagen 2005. Uppdateringen i 2013 års lag är bara en förstärkning, de grundläggande anledningarna till att biblioteken ska anta biblioteksplaner är fortfarande desamma.

Förstärka skolbiblioteken

Ibland annat förarbetena till den gamla lagen är det uttryckt att det fanns en förhoppning att kommunala biblioteksplaner skulle gagna den ibland eftersatta skolbiblioteksverksamheten inom kommunerna:

”Utmaningarna på skolbiblioteksområdet har återverkningar på de till allmänheten riktade traditionella folkbiblioteksverksamheterna som kommunerna och det allmänna biblioteksväsendets övriga intressenter också måste förhålla sig till och bemästra. Det ligger nära till hands att ta behoven av en mer utvecklad skolbiblioteksverksamhet till utgångspunkt för ett förnyat övervägande av de förslag som väckts att kommunerna skall upprätta planer för biblioteksverksamheterna.” (DS 2003:66)

Utjämning genom samverkan

Utredarna konstaterade att biblioteksverksamheten i landet inte var jämt fördelad och att planer för biblioteksverksamheterna skulle gagna en jämnare nivå mellan olika landsändar.

Uppföljning och samordning

”Regeringens bedömning är att behovet av planer för biblioteksverksamheterna på lokal och regional nivå kvarstår, inte minst mot bakgrund av den betydelse de har för möjligheterna till nationell uppföljning, samordning och kvalitetsutveckling.” (Prop. 2012/2013:147)

Resurseffektivisering

”Personalminskningen under perioden är dock markant, vilket antas höra ihop med ett minskande antal filialbibliotek då dessa ofta integrerats med andra enheter. Mindre kommuner har som ett led i omstruktureringen av verksamheterna under det senaste decenniet tenderat att slå vakt om vissa basfunktioner, medan de större kunnat genomföra mera kraftfulla utvecklingsinsatser. Samtidigt visas i promemorian att det varit svårt att möta den efterfrågan som finns vad gäller skolbibliotek och från grupper med särskilda behov. Eftersom verksamheten för äldre och funktionshindrade i många kommuner inte har status som basverksamhet förefaller dessa grupper också ha blivit förlorarna.” (Prop. 2004/2005)

Användaranpassningar

”Regeringen föreslår vidare att folkbiblioteken ska vara anpassade till användarnas behov. Detta är en förändring i förhållande till förslaget i promemorian om anpassning till kommuninvånarnas behov. Som flera remissinstanser har påpekat kan det senare uppfattas som allt för snävt. Snarare än kommuninvånarna bör bestämmelsen ta sikte på alla som nyttjar biblioteket, oavsett om de är bosatta i kommunen eller inte. Det hindrar dock inte att biblioteken i planeringen av verksamheten utgår från de förutsättningar som råder i den enskilda kommunen, till exempel att det finns en stor andel av befolkningen som talar ett annat modersmål än svenska. Att folkbiblioteken ska vara anpassade till användarnas behov förtydligar också det användarperspektiv som bör vara vägledande för verksamheten. Det är av stor vikt att biblioteken hämtar in och beaktar de önskemål och synpunkter som biblioteksanvändarna har på verksamheten.” (Prop 2012/2013:147, sid. 21)

Kort och gott

Läser man gamla och nya utredningen, propositionen och lagen kan det sammanfattningsvis konstateras att paragrafen om biblioteksplaner har antagits för att uppnå följande:

I. Alla kommuner och landsting ska ha en politiskt antagen biblioteksplan.

2. Biblioteksplanen är en separat handling.
3. Kommunala biblioteksplaner bör innehålla folkbibliotek, skolbibliotek och medieförsörjningen mellan andra kommunala institutioner eller biblioteksverksamheter.
4. De landstingskommunala planerna bör innehålla den regionala biblioteksverksamheten såväl som sjukhusbibliotek, folkhögskolebibliotek och olika typer av medieförsörjning och medieplanering.
5. Samarbeten på kommunal och regional nivå med andra bibliotekstyper bör vara beskrivna både i de kommunala och landstingskommunala biblioteksplanerna.
6. Biblioteksplanerna bör ge närmare besked om verksamhetens inriktning och omfattning på sådan nivå att medborgarens förutsättningar att påverka huvudmannens överväganden gynnas.
7. Biblioteksplanerna bör vara uppföljningsbara och kopplade till bibliotekslagen.
8. Alla offentliga bibliotekstyper bör eftersträva samverkan på kommunal, regional och statlig nivå.

Räcker det inte med kulturplanen?

Nej. Vad som naturligtvis är utmärkt att göra är att knyta biblioteksplanen till kulturplanen, såväl den kommunala som den regionala. Regeringen har särskilt tagit upp denna frågeställning i propositionen till den nya bibliotekslagen:

”Regeringen instämmer i att det kan vara rimligt att samordna arbetet med biblioteksplanerna med arbetet med de regionala kulturplanerna. Det innebär dock inte att det lagstadgade kravet på att landstingen ska anta särskilda biblioteksplaner bör utgå. Skälet för det är främst att planeringen av biblioteksverksamheten riskerar att bli alltför översiktlig om den integreras i de allmänna kulturplanerna.” (Prop. 2012/2013:43, sid 43)

Läs mer i tidigare skrifter och rapporter om biblioteksplaner och relaterade ämnen:

[Bibliotek 2014](#)

[Hinder för biblioteksplaner 2014](#)

[Biblioteksplan 2.0](#)

[Nyckeltal 1.0](#)

[Barnen i planerna 2012](#)

[Bibliotekens planer 2012](#)

Statens kulturråd

Alla kommuner kan ansöka om inköpsstöd till biblioteken hos Kulturrådet. Inköpsstödet ska användas till inköp av barn- och ungdomslitteratur eller inköp av vuxenlitteratur som främjar barns och ungas läsinträsse. Från och med i år är följande ett krav som ställs på de kommuner som söker bidraget:

”Inför ansökningsomgången 2015 måste kommunerna enligt lag ha en politiskt antagen biblioteksplan. Saknas en plan ska beslut om att en sådan kommer att tas fram lämnas till Kulturrådet senast den 15 december 2015. Om det varken finns en färdig plan eller beslut om att ta fram en plan kan kommunen bli tvungen att återbetala hela eller delar av bidraget.”

<http://www.kulturradet.se/sv/bidrag/bibliotek/Inkop-av-litteratur-till-folk--och-skolbibliotek/>

Denna regel har medfört att flera kommuner som tidigare inte haft någon biblioteksplan försökt att snabbt ta fram en biblioteksplan under året. Samtidigt som detta naturligtvis är positivt så har det också ibland medfört att den plan som skapas inte hunnits genomarbetas och förankras i den kommunala organisationen. Biblioteksplanen tenderar att bli lika med en ”folkbiblioteksplan”.

Undersökningens genomförande

KB har sammanställt en lista på webben med länkar till alla kommunala biblioteksplaner. Sammanställningen baseras på de biblioteksplaner som kunde nås via webben 15 september 2015.

Adressen till länklistan är

<http://biblioteksstatistik.blogg.kb.se/uppdrag-planer/>

Den treårsgräns som omnämns är de biblioteksplaner som gällt sedan 2013 och framåt, dvs. planer som börjat gälla 2012 och inte har något slutdatum eller är uppdaterade räknas till gruppen inaktiva planer.

Det bör noteras att det finns kommuner som tagit ett kommunalt beslut om att planen fortsatt ska gälla även efter det slutdatum som står i den utan att uppdatera dokumentet på sin webbplats med nytt årtal. I de fall som dessa beslut kommit KB till kännedom har detta korrigerats i redovisningen.

Folkbiblioteket i Gävle. Foto: Elisabet Ahlqvist

Biblioteksplanernas aktualitet

Alla kommuner bestämmer själva hur de vill utforma sina biblioteksplaner och i och med det också hur ofta de ska uppdatera dem.

Bibliotekssektorn förändras dock snabbt i och med att det hela tiden kommer ny teknik inom området. Det har också kommit nya lagar och rekommendationer som kommunerna och biblioteken ska följa.

Bara på de senaste åren har det kommit en ny bibliotekslag och en ny skollag. Dessutom har flera olika internationella manifest som många biblioteksplaner hänvisar till uppdaterats, bland annat [IFLAs skolbiblioteksmanifest](#) där det framgår att skolbibliotek ska vara bemannade.

Därför kan det tänkas att en plan som skrevs 2006 inte längre fungerar som det aktiva styrdokument den är tänkt att fungera som.

Få kommuner väljer också att följa upp målen i biblioteksplanerna, varför de heller inte går in och uppdaterar biblioteksplanerna på de punkter som

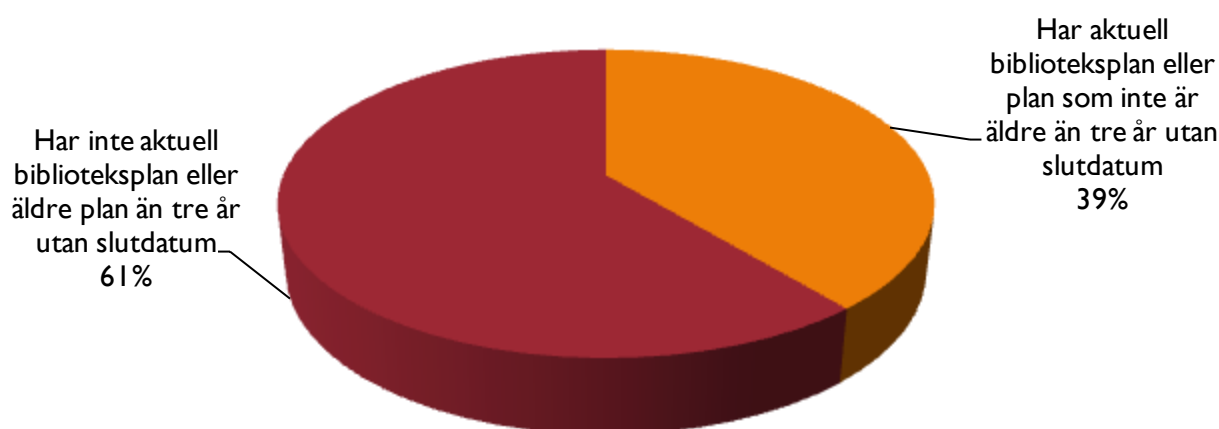
uppföljningen funnit att målen inte uppnåtts eller arbetsmetoder måste förändras.

I en [tidigare undersökning](#) som KB genomfört konstaterades att biblioteksplanerna i vissa kommuner betraktas som "hyllvärmare". Troligen är det så att de biblioteksplaner som inte längre är aktuella fungerar som sådana.

Det är nu endast 39 procent av kommunerna som har en biblioteksplan som inte har "gått ut" eller som saknar ett slutdatum men har ett startdatum 2013 eller senare. Lagstiftarnas intentioner med biblioteksplanerna nås inte hela vägen i alla kommuner. Motsvarande värde 2013 var 34 procent. Dessutom visas ingen biblioteksplan alls i 30 av landets kommuner, 10 procent.

Ett tjugotal kommuner har på olika sätt låtit meddela att de har ett uppdateringsarbete på gång men att den politiska processen i kommunen gör att det inte snabbt och lätt går att få planen antagen i politisk nämnd eller styrelse.

Diagram 1: De kommunala biblioteksplanernas aktualitet i september 2015.

År 2013 kom den nya bibliotekslagen som innehåller flera nya krav som bland annat folkbiblioteken ska följa. Bibliotekslagen borde påverka hur biblioteksplanerna är utformade. Därför är det värt att notera att 29 procent av kommunerna har en biblioteksplan som är antagen år 2013 eller senare.

Totalt sett har 61 procent av kommunerna en biblioteksplan som både har start- och slutdatum. Dessa biblioteksplaner gäller i medeltal i 3 år.

Diagram 3: Biblioteksplanernas antagningsår.

- Antagen 2013 eller senare
- Antagen innan 2013 eller saknar

Således har 71 procent av kommunerna i Sverige inte en biblioteksplan som möjligen kan vara anpassad efter den nya bibliotekslagen.

Diagram 4: Livslängd på biblioteksplaner med start- och slutdatum.

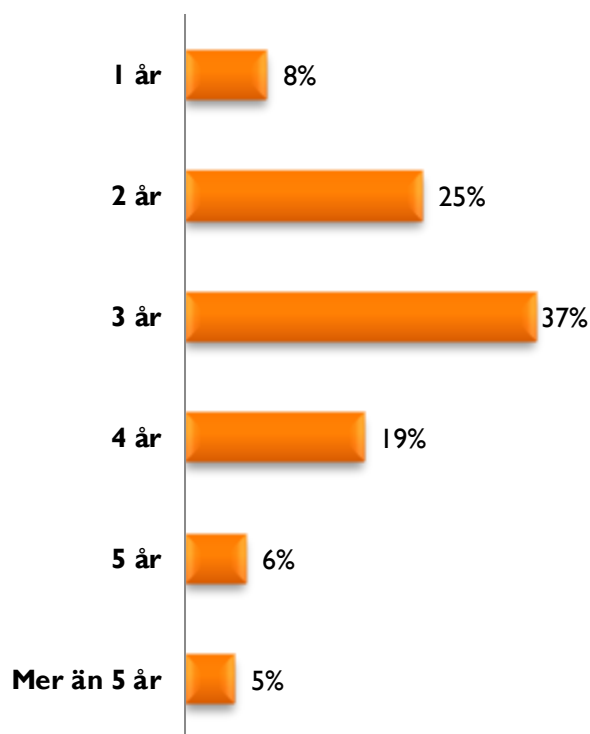
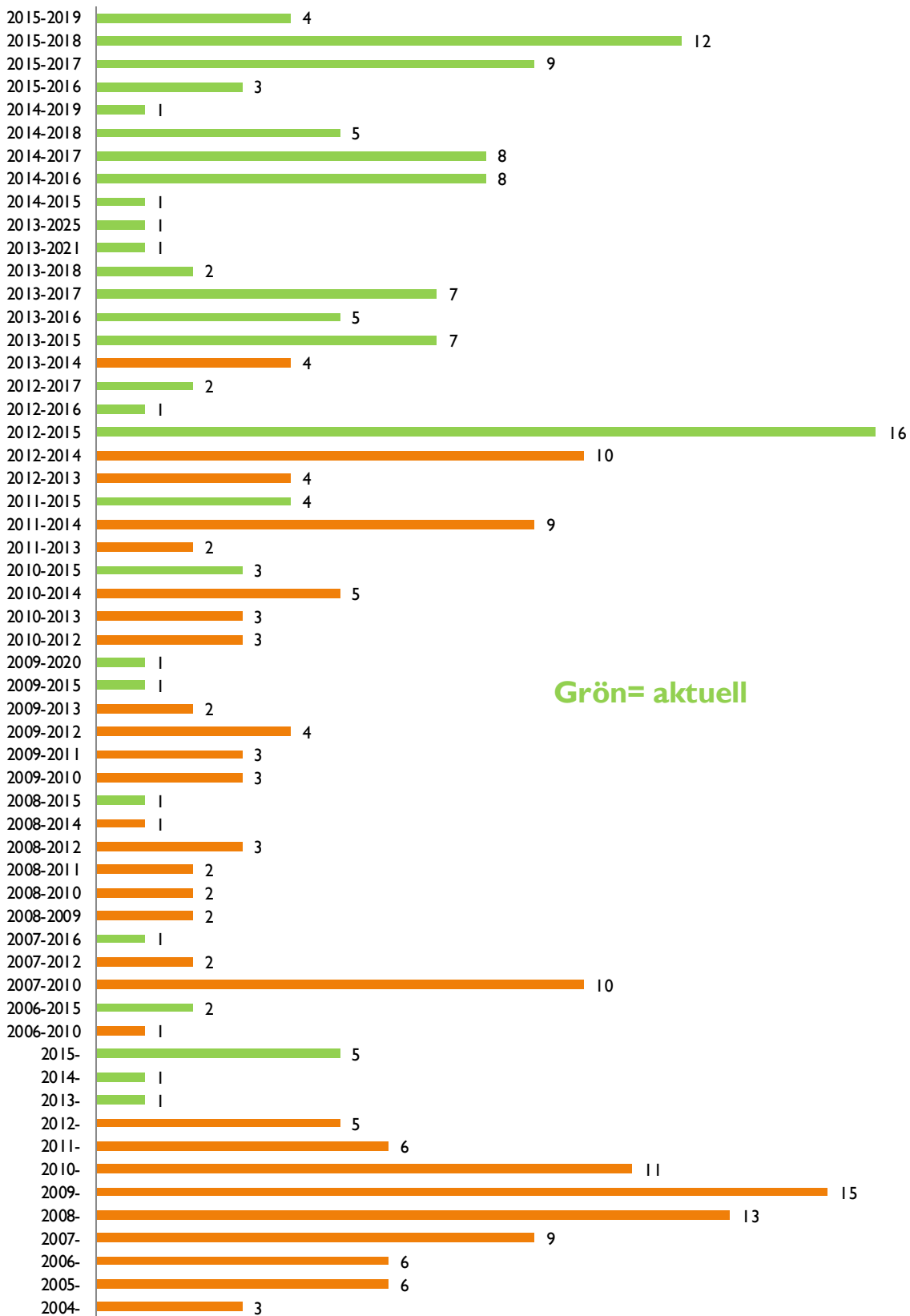

Diagram 5: Antal biblioteksplaner som gäller olika år.

**All övrig information, rapporter och länkar till
biblioteksplanerna finns på:**

<http://biblioteksstatistik.blogg.kb.se/uppdrag-planer/>

